

A magyar vonatkozású francia színdarabok bibliográfiája.

1. GARNIER, Robert: *Les Tragedies de —*. Paris, par Patiffon, MDXXXV. In 12. 332 l. 1618-ig tizenegy újabb kiadásban. *Bradamante*, trage-comédie, 296—333. l.

Tárgyát Ariostoból vette. Az ötödik felvonásban magyar követek jelennek meg Nagy Károly udvarában.

V. ö. Karl Lajos: *Magyarország a spanyol nemzeti és francia klasszikus drámában*. Budapest, 1916. Szent István-Társulat bizománya.

2. ROTROU, Jean: *L'Heureuse constance*, tragi-comédie de —. Paris, Antoine de Sommaville, 1636. In 4°. 4, 103 l. és *Oeuvres de Jean Rotrou* [publiées par Viollet le Duc]. Paris, Th. Desoer, 1824. In 8°. I. köt. 419—512. l.

A főszereplők a magyar király, magyar főurak, magyar nemes kisasszonyok, konvencionális latin-görög nevekkal. Budát többször emlegetik a darabban. A magyar király egyúttal erdélyi fejedelem.

Le roi même ayant joint à sa grâce infinie
Le sceptre glorieux de la Transilvanie.

(IV. 3.)

A darab, úgy látszik, Lope de Vega két darabjának az egybeolvasztása, elemei *El poder vencido y el amor premiado* és *Mirad a quien alabais*-ből vannak átvéve, de az említett darabok közül egyik sem magyar vonatkozású.

V. ö. Georg Steffens: *Rotrou Studien I., Jean de Rotrou als Nachahmer Lope de Vegas*, Oppeln, 1891 és Karl Lajos i. m.

3. ROTROU, Jean: *Laure persécutée*, Tragi-comédie de M^r de —. A Paris Toussaint Quinet, 1639. In 4°. 3, 135 l. és *Oeuvres de Rotrou*, Paris, 1824. III. 555 l.

Magyarország a tenger partján fekszik és templomok vannak a városokban. ahol az isteneknek áldoznak. Budát egyszer említik az ötödik felvonás második jelenetében. A darab szolgai utánzata Lope de Vega *Laura perseguida* című darabjának, azzal a különbséggel, hogy a cselekmény helye Rotrounál Magyarország, míg Lopenél nincs meghatározva és a darab végén megjelenő infánsnő Lopenál magyar, Rotrounál lengyel. A szereplők nevei úgyszólván kivétel nélkül Lopeból vannak átvéve.

V. ö. Georg Steffens i. m. Karl Lajos i. m.

4. [LA CAZE]: *L'Inceste suposé*, Tragi-comédie A Paris Chez Toussaint Quinet MDCXL. In 4°. (2)+124 l.

A darab szerzője La Caze, akinek ez az egyetlen nyomtatásban megjelent munkája. Szín: Székesfehérvár. (Albe Royale.) Carismond magyar király nagy győzelmet aratott a törökön. Az első felvonás negyedik jelenetében említik, hogy a csatában húszezer török esett el. Clarimène, a király

testvére, bátyja távollétében szerelmével ostromolja a királynét, Alcinée-t és miután nem sikerült meghódítania, a hazatérő király előtt hűtlenséggel vádolja meg. Magyar helyi vonatkozás nincs a darabban. A szerző elképzelése szerint Magyarország óriási birodalom.

V. ö. Karl Lajos i. m. és Neuphilologische Mitteilungen, 1914. Zolnai Béla: Magyar Könyvszemle 1914.

5. DESMARETS DE SAINT-SORLIN, J.: *Europe*, comédie héroïque [par —.] Paris, H. Le Gras, 1643. In 12° 4, 93 l. — 1643. — U. o. In 12° 4, 82 l. — 1643. — U. o. In 4°. 4, 104 l.

A darab: a spanyolok ellen írt allegorikus vígjáték, állítólag teljes egészében Richelieu kardinális műve. Néhány célzás történik Magyarországra. A darabhoz csatolt «Clef des personnages»-ban a következők olvashatók: «Les biens des Prestres, mitrez, Les Eueschez que le Roy d'Hongrie a donnez aux Luthériens». Továbbá: Trois Puissances Royales. Les Roys d'Espagne, d'Hongrie et d'Angleterre.

V. ö. Zolnai Béla: Magyar Könyvszemle, 1914.

6. MAGNON, [Jean]: *Jeanne de Naples*. Tragédie par M^r —. A Paris chez Louis Chambordry, MDCLVI. In 4°. (6) 96 l.

Jean Magnon, Molière barátja, színész, költő és tragédiatíró darabja Molière-nél került színre. A Nápolyi Johanna-irodalomra nézve lásd 13. sz. alatt. Magnon tragédiájában a királynő ártatlan a gyilkosságban, mellyel gyanúsítják. Szépsége és Endre király féltékenysége okozták a szerencsétlenséget. A darab kétharmadrésze abban telik el, hogy Johanna királynő második férjével és környezetével Nagy Lajost várja, aki csak a negyedik felvonás harmadik jelenetében lép a színpadra. A magyar király a dühtől magánkívül követel bosszút. Semmi bizonyíték nincs a kezében; gyanúja a királynő, Tarantói herceg és Durazzo Károly között ingadozik. Egy indulatrohamban megparancsolja Johanna kivégzését. A kivégzés után kiderül a királynő ártatlansága, mire Lajos sirva kér bocsánatot a nápolyiaktól. Johanna, aki végig igen méltóságteljesen viselkedik, kioktatja Lajost (IV. 3.) az abszolút monarchia és az alkotmányos királyság közötti különbségről:

Naples dans sa grandeur se regle, sur la France,
L'un & l'autre Royaume est dans l'indépendance,
Pour le vôtre son droict est assez bien borné,
Et c'est vn peuple enfin qui vous a couronné.
Vous lui prestez la foy, le mien me rend hommage,
Je suis Reyne par moy, vous un Roy par suffrage,
Si la Nature & l'Art faisant chacun leur trait
Vous estes le crayon dont ie suis le portrait.
Ainsi craignez en moi ce qu'a fait la Nature
Et de l'art qui vous fit j'aimeray la figure.

Valószínű, hogy e sorokban a szerző hódolatát akarta kifejezésre juttatni a fiatal XIV. Lajos iránt, aki Istentől nyert királyi hatalmának korán tudat-
Magyar Könyvszemle. 1929. I—II. füzet.

tára ébredt. A magyart a szerző barbár népnek tartja. Ezt igazolja az alábbi két sor is. (V. 3.)

Un barbare venu du fonds de la Hongrie
Verroit dans vostre cour triompher sa furie

mondja Durazzo Károly (le comte de Duras) Johannának, mikor azt tanácsolja, hogy tegyék el láb alól a magyar királyt.

7. BOISROBERT: *Théodore reyne de Hongrie*. Par Monfieur de —, Abbé de Chastillon. Tragi-comédie. A Paris chez Pierre l'Amy MDCLVIII. In 12: (5)†82 l.

Ajánlás: A madame la procvreuse generale. La Caze darabjának az utánzata. Egy egykorú röpirat: *Remarques sur la Théodore «Tragi-Comédie de l'Auteur de Cassandre, dédiée à M. de Bois-Robert Métel, abbé de Chastillon par A. B. sieur de Soumaise»* szerint Boisrobert abbé, Richelieu kardinális kegyence, a francia akadémia egyik megalapítója nemcsak a színhelyet, a tárgyat, a cselekmény menetét vette át az Inceste suposé-ból, hanem több száz verssort is. Boisrobert-nél a királynőt Théodore-nak, a királyt Ladislas-nak és a király öccsét Tindare-nak hívják. Az egyetlen új szereplő Irene, a királynő húga, aki szerelmes Tindare-ba.

Egy évvel a darab megjelenése előtt, 1657-ben Boisrobert-nek a következő című kötete jelent meg: *Les nouvelles heroiques et amoureuses de Monsieur l'Abbé de Boisrobert*. Paris, Pierre Lamy 1657. In 8°. 4, 550, 3 l.

A kötet egyik novellájának (*L'inceste supposé*, Nouvelle II. 183—308 l.) tárgya teljesen azonos a tragédiáéval.

V. ö. Benedek Marcel: Irodalomtörténet 1913. Karl Lajos i. m. és André Leval: *Supplément à la Bibliographie Française de la Hongrie de I. Kont*, Revue de Hongrie, janvier-février-mars 1914.

8. DE LA VILLE, Nicolas: *La cynozure de l'ame ou poésie morale* par le P. F. —. André Bouvet 1658. In 8°. (7) 263, (4) l. [*Sainte Elisabeth* tragi-comédie en trois actes.]

A Soleinne-féle színházi könyvtár katalógusa szerint. *Bibliothèque dramatique de M. de Soleinne*. Catalogue rédigé par P. L. Jacob, bibliophile. [Paul Lacroix] Paris, 1843.)

9. LE SAGE ET D'ORNEVAL: *Sophie et Sigismond* comédie. *Le Théâtre de la Foire par MM.* — Tome IX. 1737. 155—217. l.

Az első jelenetben említik az egyetlen hitelesen magyar családnevet, Pálfi grófot. A darab Rotrou tragikomédiája, *Laure persécutée* (v. ö. 3. sz.) paródiájának látszik. Mindkét darabban egy magyar királyfi rangján alul lesz szerelmes, a király meg akarja akadályozni a házasságot s egy idegen királyleányt szán a fiának; lengyelt Rotrounál, csehet Lesagenál. Rotrounál Laura komornája úrnője ruhájában jelenik meg; Lesagenál Sophie mint cseh királyleány jelenik meg a magyar király előtt, ami esetleg parodisztikus szándékra vall.

V. ö. Karl Lajos: i. m.

10. ROUSSEAU, Jean Jacques: *Les prisonniers de guerre*, comédie. *Oeuvres complètes de* —. Paris, 1846. Tome III, p. 211—219.

Rousseau 1743-ban írta ezt a darabot, amelyet a *Vallomások* egyik jegyzete szerint (I. 177 l.) «M. Ancelet, officier des mousquetaires»-nek ajánlott. Ugyanott megvallja, hogy sohasem merete nyilvánosságra hozni, mert a darab tele van a francia királyt és a francia nemzetet dicsőítő mondatokkal, amelyek ellentétben állottak az ő közismert köztársasági érzelmeivel és lázadó természetével. Mivel a Rousseau-bibliográfiák nem adnak felvilágosítást arra nézve, hogy a darab Rousseau melyik gyűjteményes kiadásában jelent meg először, a sorrendnél a megírás dátumát tekintettük irányadónak.

V. ö. Rác Lajos: *Rousseau magyartárgyú vigjátékáról*. E. Ph. K. 1911. és Hankiss János: E. Ph. K. 1917.

11. DORAT, Claude Joseph: *Les deux reines*, drame héroïque en cinq actes et en prose suivi de Sylvie et Moleskoff, imitation libre de l'anglois. A Paris chez Sebastian Jorry 1770 gr. In 8°. XLIV, 158 (1) l. 1 kép.

Németül: *Zwo Königinnen, oder Wettstreit weiblicher Freundschaft*, ein heroisches Drama in fünf Aufzügen nach dem Französischen des Hrn Dorat. (H. és é.n.) In 8°. 106 l.

Hollandul: *Adelaïde of de twee koninginnen*, treurspel in vijf bedrijven naer het fransche van den heer Dorat. Rotterdam, C. van den Dries, 1789. In 8°. VIII, 104 l.

A darab szerzője, Claude Joseph Dorat, a 18. század kedvelt gáláns költője színpadi próbálkozásaiban nem volt szerencsés; a *Két királyné* sohasem került színpadra. 1770-ben még szokatlan volt a «drame héroïque» műfajmeghatározás és főrangú személyek prózában való beszéltetése. A címlap megjegyzése: imitation libre de l'anglais, amit Grimm a drámára értett, kétségtelenül a darabhoz csatolt rövid novellára vonatkozik. Grimm (*Correspondance littéraire*, décembre 1769) úgy számol be a *Két királyné*-ről, mint valami különös szörnyetegről, amelyről nem lehet tudni, hogyan fogamzott meg a szerző agyában. «Ce drame héroïque peut être regardé comme un chef d'oeuvre de déraisonnement et d'absurdité» — írja. Nyilvánvaló, hogy nem ismerte a darab forrását, amit Dorat negyvennégy oldalas bevezetésében elmulasztott megjelölni, bár ez akkoriban, sőt még jóval később is szinte kötelező volt. Mindamellet nem nehéz fölismerni, hogy a darab főszereplője, Adelaïde magyar királyleány valójában nem más, mint Nagy Károly anyja, aki a középkori krónikákban, regényekben és Villon híres balladájában *Berthe au grand pied* néven szerepel, mert az egyik lába állítólag nagyobb volt, mint a másik. Berthe, bár a történetírók Caribert, Laon grófja lányának tartják, a legenda szerint Flore magyar király és Blanche-fleur királyné leánya. Berthe szépségének és erényének a híre Franciaországba is eljutott, Pépin király megkéri a kezét, a királyleányt útnak indítják Franciaországba, de útközben kicserélik és helyette egy magyar udvarhölgy leánya lép a francia trónra. A család később kiderül. Erről a tárgyról nem maradt fenn az eredeti chanson de geste,

csak egy 1275 körüli átdolgozás, melynek Adanet le Roi, ismert troubadour a szerzője. A 15. század elején mirákulum is készült e tárgyról, amely külföldön még nagyobb népszerűsége tett szert. A forradalom előtti két évtizedben Franciaországban divatban voltak a középkori chanson de geste-ek regényes feldolgozásai, de ilyen tárgyú regényt 1770 előtt nem találtunk s így nem tudjuk, mi volt Dorat közvetlen forrása.

Dorat nagyjában ragaszkodik a legenda menetéhez. Egyetlen lényeges változtatása, amelyre drámatechnikai ok: a helyegység megőrzése kényszerítette, hogy nála az igazi királyleány kezdettől fogva álnéven, lefátyolozva a királyi palotában tartózkodik, míg a legenda szerint Pépin király csak a család fölfedezése után találja meg vadászat közben, az erdőben. Az udvarhölgy leányát, Alise-t, aki Adélaïde helyett lépett a trónra, a legenda szerint egész Franciaország gyűlöli gonosz és fősvény természete miatt és leleplezése után megégetik, mint boszorkányt. Dorat szentimentális, Rousseau-i világnézete ezt természetesen nem tűrte meg; nála Alise bevallja és jóváteszi bűnét, amelyre csak a gyermek szeretettel kényszerítette és a darab végén belehal lelkiismeretfurdalásaiba. A magyar királyt Dorat-nál Ladislásnak hívják. Magyarországról a szerző mindössze annyit árul el, hogy a Duna partján fekszik.

12. DORAT, Claude Joseph: *Adélaïde de Hongrie* tragédie en cinq actes et en vers par M. —. Paris, Monory 1774. In 8°. XXXII, 86 l.

U. a. Nouvelle édition. Paris, Delalain, 1775. In 8°. 44 l.

U. a. [elméleti bevezetéssel] Paris, bureau du Journal des Dames. 1778. In 8°, II—156 l.

Az előbbi darab verse szedve. Színrekerült a francia színészek (Comédiens français) előadásában 1774 júliusban és felújították 1776 áprilisban. A szereplők nevei (Adélaïde, Ladislás) innen valók: *Dernières oeuvres de mademoiselle La Roche Guilhen. Contenant plusieurs histoires galantes*. Amsterdam, Paul Marret, 1708.

Az egyik novella címe: *Adélaïde, reine de Hongrie*, de tárgya a La Caze, Boisrobert-féle történettel azonos.

V. ö. André Leval i. m.

13. LA HARPE: *Jeanne de Naples*, tragédie en cinq actes et en vers, Par M. de —. Paris, J. F. Baudouin, 1783. In 8° VIII—87 l.

U. a. — 1814, Brest, Michel. In 8°. 64 l.

La Harpe tragédiája először 1781 december 12-én került színre a Palais des Tuileries-ben, úgylátszik, némi sikerrel, mert néhány nappal később Versailles-ban, az udvarnál is bemutatták. 1783-ban néhányszor újból előadták, azóta nem került színre. La Harpe Marmontel mellett a legnagyobb tekintélyű XVIII. századi francia kritikus, akinek *Lycée ou cours de littérature ancienne et moderne* című munkája több generáció irodalmi neveléséről gondoskodott. A forradalom előtt közös elveket vallott az encyklopedistákkal, bár irodalmi nézetei mindig konzervatívabbak voltak, a forradalom alatt megtért a katolicizmushoz és a hagyományokhoz.

Nápolyi Johanna bűnügye többszáz éven át foglalkoztatta Olaszországban és Franciaországban a chronique scandaleuse-t és a komoly történetírókat egyaránt. A kérdés bibliográfiájának összeállítása nem a mi feladatunk s csak annyit jegyzünk meg, hogy Olaszországban Boccaccio, Petrarca és Collenuccio, Franciaországban Froissard, Brantôme, Mezeray és Voltaire foglaltak állást a nápolyi királynő mellett vagy ellen. Nápolyi Johanna bűnössége férje meggyilkolásában korántsem látszott nyilvánvalónak s az alak nyugaton nem tűnt fel olyan gyűlöletes színben, mint Magyarországon. Pierre Bayle *Dictionnaire historique*-jében igen tartózkodóan ismerteti a különböző véleményeket, bár úgylátszik, a bűnösséget tartja valószínűnek. Voltaire az *Essai sur les moeurs*-ben eldöntöttnek tekinti, hogy Johanna tudott férje meggyilkolásáról, de bűnét fiatal korának és gyengeségének inkább, mint gonoszságának tulajdonítja.

La Harpe, miután forrásaiban és egy korábbi feldolgozásban (v. ö. 7. sz. alatt) némi alapot talált Johanna rehabilitálására, megpróbálja tisztára mosni a nápolyi királynő emlékét és e szándékában a legdurvább történethamisítástól sem riad vissza. Tarantoi Lajost, a királynő későbbi férjét, Johanna halálos ellenségének tünteti fel és Endre meggyilkolásában minden felelősséget őreá hárít; a királyné, aki tudvalevőleg hatvan éves koráig élt és három férjet temetett el, La Harpe darabjában nyílt színen megöli magát, tizennyolc éves korában, Lajos magyar király szemeláltára.

Nagy Lajos, aki büntetni és bosszút állni megy Nápolyba, a darab legrokonszenvesebb férfszereplője, aki XVIII. századi tragédiában magától érthetődő anakronizmussal tökéletes modern világfi, csupa ízlés, mérséklet, tapintat és humanitás. A szerző szerelmi intrikát sző közte és egy kitalált alak, Amália hercegnő között. A halott Endre alakja az elejtett megjegyzésekből kevésbé rokonszenvesen bontakozik ki; ezúttal La Harpe ragaszkodott a forrásaihoz, amelyek Endrét illetően tele vannak visszataszító, sőt komikus részletekkel. La Harpe barbár zsarnoknak mutatja be, aki minden fontosabb állást magyarokkal töltött be és aki parlagi szokásaival megmételtyezte Nápoly előkelő, régi civilizációját. A királynő az első felvonás negyedik jelenetében így nyilatkozik halott férjéről:

Tu sais quand les Hongrois parurent en ces lieux
Combien ces étrangers nous étaient odieux.
Abandonnant des Huns la première patrie
Ils semblaient sur ces bords porter la barbarie.
De leurs sauvages moeurs l'agreste dureté
Blessait nos goûts, nos arts et notre urbanité.
Mon époux plus féroce en ces sombres caprices
Méconnaissait nos lois et plongé dans les vices
Révolta tout l'empire, irrita tous les moeurs.

Ugyanez a kérdés a második felvonás negyedik jelenetében is szóba kerül Tarantoi herceg és Nagy Lajos között. A herceg «szak gyermekeinek», «barbároknak» nevezi a magyarokat, amire Nagy Lajos indulatosan válaszol és «elpuhultaknak», «orgyilkosoknak» bélyegzi a nápolyiakat. La Harpe sze-

rint Pozsony (Pressbourg) Magyarország fővárosa. A darabnak nincs több magyar szereplője, de a szerzői utasítások szerint magyar katonák és testőrök majdnem minden felvonásban megjelennek a színpadon mint némaszereplők.

La Harpe egyik forrása a következő, kevéssel a darab színrekerülése előtt megjelent könyv volt: *Abbé Mignot* (Voltaire unokaöccse). *Histoire de Jeanne Première, reine de Naples*. 1764, in 12.

V. ö. Baranyai Zoltán, Magyar Könyvszemle, 1918.

14. [RADET, Jean Baptiste]: *Dame Jeanne, parodie de Jeanne de Naples*, en un acte et en vaudevilles; a Paris chez Brunet, MDCCLXXXIII. In 8°. 42 l.

La Harpe tragédiájának a paródiája. A paródia szerzője Jean Baptiste Radet, a francia vaudeville egyik megalapítója. Dame Jeanne a Comédie Italienneben került színre 1783 június 6-án. A paródia megőrzi a tragédia menetét; mindössze Johanna polgárasszonnyá válik, Nagy Lajos magyar huszárrá. A szereplők tréfásan évődnek Nápolyi Johanna korai halálán.

15. NOGARET, Félix: *Odeon le 29 floréal an V* (1797 május 18). Ünnepi hazafias előadás dalokkal és alkalmi jelenetekkel. Többek közt a következő dalt énekelték el:

Que dites-vous Alvinzy
 Du vainqueur d'Arcole
 Chassant l'aigle devant lui
 Jusqu'en Carniole?
 Puis traversant le Muher
 Le contraindre avec le fer
 A rentrer dans Vienne ô gué!
 A rentrer dans Vienne.

A dal szerzője Félix Nogaret. V. ö. Henri Lecomte: *Napoléon et l'Empire raconté par le théâtre*. Paris, 1900.

16. DUVAL, Alexandre: *Béniowski, ou les Exilés de Kamchatka*, opéra en 3 actes... paroles du C. —. Musique du C. Boyel-Dieu. Paris, Barba an X (18c2). In 8°. 51 l. és Alexandre Duval összes műveiben: *Oeuvres complètes* Paris, J. N. Barba. 1822—23.

Kotzebue: *Graf Benjowsky oder die Verschwörung auf Kamtschalka* című darabjának igen szabad átdolgozása. *Béniowski ou les Exilés de Kamchatka* a Théâtre de l'Opéra Comique-ban került színre 19 prairial, an IX-ben (1801 június 18-án), de egy valamivel régebbi Hamburgi nyomtatvány szerint, mely a párizsi Arsenal-könyvtárban található: *Béniowski, ou Les Exilés du Kamchatka* opéra en trois actes Paroles du C. Alexandre Duval. Musique du C. Boyel-Dieu A Hamburg et Brunswick se vend à l'entrée du spectacle 1800. In 12. 15 l. — a darab német színpadokon, vázlatos formában már előbb színrekerült. Alexandre Duval akadémikus, történelmi dráma — opera- és vígjátékíró közel negyven éven át — 1796-tól 1830-ig egyik legnépszerűbb francia színpadi szerző volt, amíg a romantika háttérbe nem

szorította. Duval összes műveiben e darabhoz írt előszavában elmondja, hogy Kotzebue forrását, gróf Benyovszki Móric emlékiratait is olvasta: *Voyages et mémoires de Maurice Auguste comte de Beniowski* (redigés par J. H. de Magellan et publiés par F. J. Noël, Paris, F. Buisson, 1791. 2 köt. In 8°.) A darab nagyjában az emlékiratokra támaszkodva Benyowski Szibériából való szökését dolgozza fel. Magyarországra nem történik utalás.

V. ö. M. Bellier-Dumain: *Alexandre Duval et son oeuvre dramatique*. Paris, Hachette, 1905.

17. MARSOLLIER, B. J.: *Léhéman ou la tour de Newstadt*, opéra en trois actes... paroles de —. Musique de Dalayrac. — Paris, Mme Masson an X (1801—02). In 8°.

Hollandul: *Léhéman of het Kasteel van Newstadt*; historisch zangspel. Vry gevolgt naar het fransk, van B. J. Marsollier, door C. Alex. Van Ray, Amsterdam, H. van Kesteren, 1813. In 8°.

Léhéman a Théâtre de l'Opéra Comique-ban került színre, 21 brumaire au X-kor. (1801 november 12-én), mérsékelt sikerrel, mert a párizsi publikum érdeklődése akkortájt fordult el a forradalom alatt igen divatos, izgalmas drámai cselekményű látványos vigoperáktól, amelyeket a melodráma szorított ki. A darab forrása egy Rákóczi korabeli mű: *Histoire du Prince Ragotzi, ou la guerre des mécontents sous son commandement*, A Cracovie chez François Lancelot, 1707. Ebben el van mondva, hogy Rákóczi bécsi fogságában megvesztegette Lehman (Le Héman) dragonyoskapitányt ötszáz sequinnel és Lehman ruhájában megszökött.

Marsollier a cselekményt Newstadt-ba (Nagybánya) teszi, ahol Lehmant a történelem szerint később kivégezték. Lehman nála önzetlen magyar hazafi, Rákóczi seregeinek főparancsnoka, idős ember, akinek a lányába, Amélinába szerelmes a fejedelem. (Rákóczi felesége tudvalevőleg Hesseni Amália volt.) Rákóczi keresztnéve a darabban Fédéric, ami az idézett forrásmunkában, mint a család egy másik tagjának a keresztnéve szerepel. A darabban Bercsényi (Bereseni) mint lengyel generális szerepel. Helynévvel mindössze kettővel találkozunk: az egyik Newstadt, a másik Assenburg, amely talán Altenburg helyett áll.

A darab maga gyors tempójú, eleven színpadi munka, csupa átöltözés és színlelés. A forradalmi érzület és ideológia egyik elkésett terméke, amely Rákócziiban a forradalmárt és a hazafit ünnepli — a kettő akkor egyet jelentett — és ez is egyik magyarázata a hűvös fogadtatásnak, melyre a konzulátus erősen ellenforradalmi atmoszférájában talált. Mutatóban közlünk egy couplet-t a darab utolsó jelenetéből:

Rangez-vous
Près de nous
Qui détestez la tyrannie,
Les Hongrois aujourd'hui
En sauvant Ragotzi
Ont sauvé la patrie.

18. POINTE: *Elina et Natalie ou les Hongrois*. Drame en trois actes et en prose. Traduit de Kotzebue. Par le C. —. Arrangé pour la scène française. Par les Cens Dé*** et A. J. Dumaniant a Paris, 1802, chez Barba. In 8°. 63 l.

A darab Kotzebue egyik érzelmes polgári vigjátékának a felismerhetetlenségig való átdolgozása. A magyar vonatkozás mindenesetre a franciáktól származik. A darab átdolgozói Décour és A. J. Bourlin, írói nevén Dumaniant. Csak az utóbbi ismert, mint termékeny vaudeville-szerző és néhány éven át a Porte Saint-Martin igazgatója. A darab tárgya számtalan polgári drámáéval közös: az embergyűlölő főúr elérzékenyülése és beleegyezése leánya házasságába. A főúr és leánya magyarok, de nevük német és a cselekmény Ausztriában játszódik.

19. GUILBERT-PIXÉRÉCOURT, R. C.: *Tékéli ou le Siège de Mongatz*, mélodrame historique en trois actes, en prose et à grand spectacle, par —. Paris, Barba au XII (1804). In 8°. 58 l.

U. a. 1811. U. o. In 8°. 56 l.

U. a. 1815. U. o. In 8°. 56 l.

A darab ezenkívül megjelent két gyűjteményes kiadásban: a *Chefs d'oeuvre du répertoire des mélodrames*. Paris, Barba, 1825 első kötetében és Pixérécourt válogatott műveinek első kötetében: *Oeuvres choisies*. Nancy, 1841.

Tékéli 7 nivőse an XII (1803 december 29-én) került színre a Théâtre de l'Ambigu-Comique-ban és amint az újabb kiadások mutatják, többször felújították. Guilbert de Pixérécourt, akinek a nevéhez fűződik a melodráma virágzása a francia színpadon, igen büszke volt erre a művére, amelyhez válogatott műveiben Jomini tábornokkal, a kiváló katonai tróval, az orosz cár hadsegédével iratott a magyar függetlenségi mozgalmakat ismertető bevezetést. Tékéli az eddig tárgyalt magyar vonatkozású darabok között az egyetlen nagy színpadi siker. Az első lapon a szereplők névsora alatt a következő szokatlanul pontos meghatározás olvasható: A cselekmény Felső-Magyarországon történik 1687-ben. Pixérécourt forrása: *Histoire d'Eméric comte de Tekeli ou mémoires pour servir à sa vie*. Par*** Cologne chez Jacques de la Vérité, 1693. Pixérécourt innen merítette a darabban szereplő földrajzi neveket: Monkatz, la Torza-folyó és személyneveket: Alexina, Tekeli felesége és Caraffa osztrák generális; ugyancsak innen származik a darab alapötlete és a cselekmény magja: Tököly kísérlete, hogy bejusson az ostrom alatt levő Munkács várába. De nem kevésbé fontos a darab másik, irodalmi forrása: Marsollier *Léhéman* című már említett vígoperája. (V. ö. 17. sz.) Mint Rákócziak Léhéman, Tökölynek egy Wolf nevű tiszt a védőangyala, aki egy pillanatra sem hagyja magára és minden veszélyből kiségti. Rákóczi is, Tököly is az osztrák táboron keresztül lopóznak át a magyar felkelőkhöz; mindkettő színlel, mindkettőt felismerik, mindketten találkoznak nagylelkű osztrák katonákkal, akik szabadon eresztik őket. Tökölynek sok kaland után sikerül átúszni a Latorcát és bejutni Munkács várába, ahol fele-

sége hősiesen ellenáll az osztrák túlerőnek. Az utolsó jelenetben fegyverszünetet köt Caraffával, akinek durvaságával és kegyetlenségével szemben a lovagiasságot és humanitást képviseli. *Tékéli* nagy sikere nem volt osztatlan. Akadtak, akik kifogásolták, hogy a szerző a lázadónak ad igazat a törvényes uralkodóval szemben; így nyilatkozott Geoffroy is, a konzulátus és a császárság legnagyobb tekintélyű színházi kritikusa a bemutató másnapján a *Journal des Débats*-ban megjelent tárcájában.

V. ö. I. Kont: *Bibliographie française de la Hongrie*. Paris, 1913, André Leval i. m. és Kuncz Aladár: *Thököly a francia irodalomban*. A VI. ker. főgimn. értesítője. 1914.

20. CAIGNIEZ, [L. Ch.]: *La Forêt d'Hermanstadt, ou la Fausse épouse*, mélodrame en 3 actes par M. —. Musique de M. Quaisin et Darondeau... Paris, Barba au XIV—1806. In 8°. 64 l.

U. a. 1810. U. o. 56 l. A darab ezenkívül megjelent a *Chefs d'oeuvre du répertoire des mélodrames* ötödik kötetében.

HOLLANDUL: *Het Woud van Hermanstadt of de gewaande echtgenoot, tooneelspel*, naar het Fransch van M. Caigniez. Amsterdam wed. J. Doll, 1806. In 8°. 88 l.

(Zedelyk schouwtooneel. XIV. 3.)

Louis Charles Caigniez egyik legnépszerűbb melodrámáiról darabja 1805 december 4-én került színre a Théâtre de l'Ambigu-Comique-ban és egészen 1830-ig minden évben a színház műsorán szerepelt. Egyike e kezdetleges műfaj legsikerültebb és legnépszerűbb termékeinek. A darab a kicserélt királyi menyasszony motívumán épül fel, amelyet, mint a szerző bevezető nyilatkozatában írja «egy homályos tradíció Nagy Károly anyjának tulajdonít». Dorat (V. ö. 11. sz.) ugyanezt a tárgyat dolgozta fel a hagyományhoz ragaszkodva; Caigniez, nyilván a nagyobb meseszerűség kedvéért Erdélybe helyezte át a cselekmény színterét. Caigniezt, a melodrámáiról nem kötötték a klasszikus dramaturgia szabályai: a hely és időegység; darabjában díszletváltások vannak és idő telik el a felvonások között, s így jobban tud szimulni a középkori történet hangulatához és szelleméhez, mint Dorat, aki viszont a tárgyhöz ragaszkodik jobban. A magyar királyleány nála bolgár királyleány és a francia király: erdélyi fejedelem. A darab három díszlete: gothikus kastély, egy fogadó udvara és az erdélyi fejedelem kertje. Caigniez szerint Nagyszében Erdély fővárosa. A darabban szereplő személynevek germán hangzásúak. Erdély és Bulgária civilizált országok; a két ország között őserdő terül el, amelyben az oláhok (valaque) félvad népe tanyáz. A szerző be is mutat két ijesztő külsejű, torzonborz szakállú oláhot.

V. ö. Zolnai Béla: *Magyar Könyvszemle*, 1914. Z. utal rá, hogy a darab német átdolgozásából névtelen szerző regényt írt, amelyet Verseghy Ferenc fordított «*Almarék*» címen magyarra. L. utóbbiról Császár Elemér cikkét E Ph K. 1912.

21. [HAPDÉ], AUGUSTIN: *La Tête de bronze ou le Déserteur hongrois*. Mélo-

drame en trois actes, à grand spectacle; paroles de M. Augustin. Musique de M. Launusse, Ballets de M. Hullin. A Paris, chez Barba. 1808. In 8°. 56 l.

A darab szerzője Augustin Hapdé termékeny melodráma és alkalmi darabíró, aki az akkori divat szerint a keresztnévén szerepelt. *La Tête de bronze* a Théâtre de la Gaitében került színre 1808 október elsején. Azóta nem újtották föl. A darab a XVIII. századi polgári dráma szellemében és modorában van írva. A cselekmény idejének pontos megjelölése — 1784 augusztus 29. — arra vall, hogy forrása valami egykorú anekdota lehet, amelyet a szerző a fölismerhetetlenségig eltorzított. Hapdé Magyarországot hercegségnek képzei, melynek Pozsony a székhelye. A hercegi méltóság, úgylátszik nem örökölhető, mert a darabban szereplő herceg: Adolphe szerény családból származik és fiatal korában csak bárói rangot viselt. Hatalma nagyon csekély: egy lengyel grófnővel való házasságát rangján felülinek érzi és azért erőszakolja, hogy emelje a tekintélyét. Életmódja patriarchális, hadserege minden tisztjét személyesen ismeri. Nyilvánvaló, hogy a szerző Magyarországot «északi» országnak képzelte, aminők a XVIII. század vége felé voltak divatban a francia színpadon és amelyeknek kiemelkedő sajátosságai a patriarchális erkölcsök és a szigorú katonai fegyelem. Adolphe herceg fiatal korában Werther álnéven elcsábított egy Lujza nevű parasztleányt, akitől fia született. Frédéric, a fiú, kapitány a magyar hadseregben és titkos férje Floreska grófnőnek, akit Adolphe akar feleségül venni. Frédéric megszökik az ezredétől, hogy láthassa feleségét. Adolphe ezért főbe akarja lövetni; de mikor megtudja, hogy a fia, megbocsát neki és keblére öleli.

A darabban szereplő helynevek: Essek (a török határon) és Heils-Brunnvölgy Pozsony mellett, nem messze a hercegi palotától. A Dunának nagy szerepe van a darabban. A magyar parasztok jólelkűek és esetlenek, mint a melodramák parasztjai általában. A magyar gránátosok «sohasem hátrálnak meg». A szereplők nevei németek. A darab címét egy bronzszobortól kapta, amely rejtekhelyül szolgál.

V. ö. Zolnai Béla: Magyar Könyvszemle, 1914, továbbá «*Szigligeti «Szökött katonájának» külföldi elemei»* c. cikkét. E Ph K 1914.

22. DUPERCHE: *Joseph-Léopold, ou la journée militaire*, mélodrame historique en trois actes, en prose, à grand spectacle. Par M. —. Paris, Barba, 1811. In 8°. 62 l.

Színrekerült a Théâtre de la Gaitében 1811 augusztus 27-én. A szereplők névsorában Andrews magyar király és Léopold, a fia szerepel; a szövegben Léopold Ausztria és Magyarország királya és Joseph a fia, akit azonban több jeleneten át Léopoldnak neveznek. Szín: Elméric ezredes kastélya Magyarország határán a XVII. század közepe táján. A darab főszereplői Joseph trónörökös (a későbbi I. József?) és apja Léopold osztrák és magyar király (I. Lipót?). Elméric ezredes annak az ezrednek a parancsnoka, amelyben a trónörökös kapitányi rangot visel. A trónörökös a darab kezdetén kitünteti magát a lázadó magyarok elleni csatában. Egy fiatal leány, Rosenstein Klementin,

egyik legtekintélyesebb magyar főúr leánya szintén Elméric kastélyában tartózkodik. Apját, Léopold király miniszterelnökét, azzal vádolták meg, hogy titkos összeköttetést tart fenn a lázadó magyarokkal. Emiatt el kellett távoznia Pozsonyból, de leánya egyszerű iparoslánynak öltözve ott maradt, megismerkedett az ugyancsak iparoslegénynek öltözött Joseph trónörökösrel és ebben az áruhában szívesen fogadta udvarlását. Mikor a trónörökös Elméric kastélyában megpillantja az állítólagos iparosleányt, azt hiszi, az ezredes időközben kiűtötte őt a nyeregből. A félreértésből különböző bonyodalmak származnak; Joseph fejelemsértést követ el; Elméric szobafogságra ítéli; a trónörökös felháborodva követel elégtételt apjától, a királytól. De végül minden megoldódik. Léopold király meggyőződik róla, hogy Rosenstein grófot ártatlanul rágalmazták meg. A darab forrása az egykorú lapok állítása szerint egy közelmúltban történt esemény, amelyet a szerzők a történelembe helyeztek át.

23. CLAPARÈDE: *Eméric ou les Hongrois* opéra héroïque par —.

Nouvelle bibliothèque théâtrale, ou choix de bonnes pièces jouées avec succès sur les théâtres de Paris. Saint Pétersbourg, Alexandre Pluchard et comp., 1811. In 8°.

Soleinne-katalógus 3130. sz.

V. ö. André Leval i. m.

24. DIDELOT: *La Chaumière hongroise, ou les illustres fugitifs*, Gr. ballet héroï-comique en 3 actes par le chevalier D*** [Didelot], Londres, 1813.

Soleinne-katalógus 2966. sz.

25. DUPATY, Emmanuel: *Le Camp de Sobieski ou le triomphe des femmes*, comédie en deux actes et en vers mêlée de chant. Par M. —. Musique de M. R. Kreutzer. Paris, chez Mme Masson, 1813. In 8°. 54 l.

A szerző megjegyzése: Ez a darab eredetileg nem Sobieskiről szólt; körülmények, amelyekről főlöszleg beszámolnia, arra kényszerítették a szerzőt, hogy megváltoztassa a szereplők nevét és az események egy részét.

A darab magyar szereplői: Theodora, magyar hercegnő, aki Auguste Cantacouzéne moldvai hoszpodár menyasszonya és Eudoxia, Theodora komornéja. Theodora az ellenséges lengyel táboron átcsempészi pénzzé tett óriási vagyonát, hogy vőlegényét győzelemhez segítse. Sobieski Jánost annyira meghatja a fiatal leány hősiessége, áldozatkészsége és hűsége hűtlen vőlegénye iránt, hogy békét köt.

26. Mme BARTHÉLÉMY-[HADOT] ET M. [DUCANGE] VICTOR: *Les Deux Valladolid*, mélodrame en trois actes à spectacle, par — et M. —. Musique de M. Quaisain et **. Ballet de M. Millot. Paris, Fages. Septembre 1816. In 8°. 68 l.

Színrekerült a Théâtre de l'Ambigu-Comique-ban 1816 szeptember 25-én. Szerzői Mme Barthélémy-Hadot, a konzulátus és az első császárság népszerű

regényíróndője, Honoré de Balzac ifjúkori olvasmánya, akit tréfásan szóvá is tesz a *La Muse du département* című regényében és Victor Ducange a maga idejében szintén igen kedvelt regény- és drámaíró, a Pixérécourt-Caigniez-Ducange melodrámaíró triász legfiatalabb tagja. *Les deux Valladomir* Ducange legelső művei közé tartozik. Mivel Mme Barthélémy-Hadot elsősorban regényeket írt, közel áll a feltevés, hogy Ducange az íróndő egyik regényét alkalmazta színre, de ilyen vagy hasonló tárgyú regénye nem ismeretes.

A darab Kázmér (Casimir) magyar király palotájában történik, a tizenegyedik század körül Székesfehérvárott. Minthogy már a restauráció alatt került színre, Magyarország alkotmányos királyság államtanáccsal és szenátussal. Kázmér elődje a magyar trónon bátyja, Theodosius volt. Theodosius özvegyét Klotildnak hívják. A magyarok Rudolf tábornok vezérlete alatt Dublin falaiig kergetik a lengyeleket és moldvaiakat. Magyarországon évszázados szokás, amely már a törvény erejére emelkedett, hogy házassága napján a királynak teljesítenie kell a királyné első kérését. A magyarok büszkéek a kiváltságaikra. A két *Valladomir* a trónbitorlás és a kettős trónkövetelés motívumain épül fel, Valladomirt, Theodosius törvényes fiát csecsemőkorában eltüntették. Húsz évvel később Rudolf néven csodálatos hőstetteket visz véghez és megmenti Magyarországot. Egy kegyvesztett főúr, aki annak idején tudott a trónörökös eltüntetéséről, ráfogja egy együgyű pásztorra, hogy ő a magyar trón igazi várományosa. A melodráma erősen legitimista szellemében természetesen a törvényes trónörökös lép a trónra. A szereplők Poleska lengyel királyleány kivételével valamennyien magyarok, de nevük részben angolos hangzású: Valpol, Norbert, részben szlávok: Robasky, Valladomir, részben németes: Strombach, Petersmann.

27. FRANCONI J^e, [SALGUE és CARMUCHE:] *L'Hospitalité ou la chaumière hongroise anecdote militaire en un acte à grand spectacle*. Par MM. — et ***. Représentée pour la première fois sur le Théâtre du Cirque Olympique le 20 novembre 1820. Paris, Barba, 1820. In 12°. 32 l.

A darab szövege csak ürügy a végén kínálkozó lovas felvonulásra, melyek igen népszerűek voltak a Restauráció alatt, úgy hogy Franconi neve valószínű fogalomná vált. Egy magyar közkatoná megmenti egy francia tábornok életét, aki az ellenséges oldalon rejtőzött el. Mikor a franciák kiszabadítják, a tábornok meghálálja a nemes ellenség nagylelkűségét.

A magyar szereplők nevei: Pierre, Eudoxia a felesége, Paul a fiuk, Alexis az unokaöccsük, Avarinsky: polgármester.

28. DE MUSSET, ALFRED: *Un spectacle dans un fauteuil*. Par —. 2e livraison, Librairie de la Revue des deux Mondes 1834, 2 köt. In 8°.

[Az első kötetben: *Lorenzaccio*, drame en cinq actes.]

Lorenzaccio egészen a legújabb időkig nem került színre. Először 1927-ben adták elő a Comédie Française-ben a romantika százéves évfordulója alkalmából. A darab tárgya Lorenzo di Medici összeesküvése nagybátyja Alessandro ellen. Forrása Varchi florenci krónikája. A darab magyar szereplője: *Giomo le Hongrois*, markáns epizódfigura, akit Dorival, a Comédie Fran-

çaise egyik legkiválóbb színésze játszott az 1927-i előadásán, egy sajtóhibának köszönheti életét. Abban a kiadásban, melyet Musset és Georges Sand (v. ö. 55. sz.) használtak, hiányzott egy vessző Giomo és Ungaro között; s így Musset nem vette észre, hogy két különböző személlyel van dolga. Alexandre Dumasnál, aki ugyanezt a tárgyat dolgozta fel (v. ö. 33. sz.), Giomo is, a magyar is különböző személy.

(V. ö. Léon Lafoscade: *De Georges Sand à Musset*. En marge de Varchi avec *Giomo le Hongrois*. Revue d'Histoire Littéraire de la France, janvier—mars 1928.)

29. DE MUSSET, Alfred: *La Quenouille de Barberine*, comédie en un acte et en prose. *Revue des deux Mondes* 1835 augusztus 15-i számában és a *Comédies et proverbes* című gyűjteményben (Paris, Renduel, 1840. In 12°. 2 kötet).

1851-ben Musset háromfelvonásos vígjátékká dolgozta át és benyújtotta a Comédie Française-hoz, amelynek drámabírók bizottsága javításra adta vissza. A darab, amely Musset életében nem került színre, azóta *Barberine* címen ebben a formájában ismeretes és megjelent Musset valamennyi gyűjteményes kiadásában.

Színhely: Magyarország. Első felvonás díszlete: Országút egy fogadó előtt. A háttérben gothikus kastély hegyek között. Az országút Székesfehérvárra vezet (Albe Royale), «királyaink fennkölt lakhelyére, ahol beláthatatlan idők óta koronáztatnak és temetkeznek». A fogadó első emeletén négy morva báró szállt meg, a másodikon egy erdélyi hölgy, a harmadikon egy cseh gróf a feleségével. Az egyik vendég «kitűnő balatoni halat» (un excellent poisson du lac Balaton) ebédel. Egy cseh főúr «jó királyunkat, Corvin Mátyást» emlegeti. Egy kalandor azzal dicsekszik, hogy az erdélyi vajda oldalán a törökök ellen harcolt a Kaspi-tenger partján. Mindössze ennyi helyi vonatkozás van a darabban, melynek forrása Bandello egyik magyar-tárgyú novellája. Egy fiatal magyar főúr, Astolphe de Rosenberg pórul jár, amiért kételkedni mer a hitvesi hűségben. Aragoniai Beatrix magyar királyné és Barberine, egy cseh főúr magyar felesége, a darab két női főszereplője, amint több francia kritikus megjegyzi, a női báj és bölcseség mintaképei. Astolphe de Rosenberg a világirodalom egyik legelragadóbb kamasza. Musset elég szorosán simulat forrásához, Bandellohoz; egyedül a németes Rosenberg név származik tőle.

V. ö. Maurice Donnay: *Alfred de Musset* (é. n.). L. Lafoscade: *Le Théâtre d'Alfred de Musset*. Paris, 1901 és König Gyula: *Alfred de Musset*. Budapest, 1910.

30. FOUCHER, Paul ET DE LAVERGNE, O.: *Le Transfuge*, drame en trois actes. Par MM. —. Représenté pour la première fois à Paris sur le Théâtre de la Porte Saint Martin le 28 février 1835. In 4°. 26 p. (*Magasin Théâtral*, 111e année, tome I.)

Magyar szereplők: Luisdall gróf, Kremnitz (Körmöcbánya) parancsnoka.

Rodolphe Alvinzy, magyar tiszt, Mathilde, a parancsnok leánya. A cselekmény a hét éves háborúban játszódik, amikor a szerzők elképzelése szerint Nagy Frigyes Körmöcbányát ostromolta. A körmöcbányai helyőrség, amelyet éhség és betegség tizedel, inkább az utolsó szál emberig elpusztul, de nem adja meg magát. Mikor a poroszok betörnek a városba, az egyik porosz tiszt a feleségének vallja és magával viszi a porosz táborba a kormányzó leányát, hogy megmentsse a katonák durvasága elől. A leányt meghatja a porosz tiszt nagylelkűsége és már-már hajlandó is házasesetletet élni vele, annál is inkább, mert vőlegényét, Alvinzyt, holtak hiszi. De Alvinzy nem halt meg; a porosz hadseregben vállalt szolgálatot — innen a darab címe — hogy menyasszonya közelében maradhasson. A darab mindkét férfi, a férj és a vőlegény halálával végződik. A házasság mint mentő ötlet egy fiatal leány erényének a megvédésére, nem új motívum a francia melodramákban, (Caigniez darabja: *Le Faux Alexis ou le Mariage par vengeance*. Paris, 1807) ugyanerről szól, de a *le Transfuge* tragikus befejezése már a romantikus dráma hatására vall.

A magyarok a darabban vitéz katonák és hű alattvalók. A «magyar mágnás» a nemesember középkorian merev és hajthatatlan képmása. Az első felvonás hetedik jelenetében a magyar tisztek megismélik az 1741-iki pozsonyi diéta híres hűséget fogadó jelenetét:

Le gouverneur.

Meurent tous les Hongrois jusqu'au dernier, s'il le faut, mais vive Marie Thérèse!

(Il se lève en prononçant ces derniers mots et se découvre; tous les officiers hongrois en font autant et crient: *Vive Marie Thérèse!*)

A szerzők földrajzi képzelei kissé ingadozóak; Körmöcbányát a Duna partjára képzelik tíz mérföldnyire Pozsonytól; Szent Endre-sziget (l'île Saint André) néhány száz lépésnyire van Körmöcbányától.

V. ö. Zolnai Béla: Magyar Könyvszemle 1914 és E. Ph. K. 1914.

31. DUPORT, Paul és FORGES: *Schubri*, comédie vaudeville en 1 acte, par MM — et. — [Paris, Gymnase dramatique, 9 mai 1837.] — Paris, Marchant, 1837. Gr. in 8°. 15 l.

Le Magasin théâtral, XVII. köt.

A címlapon carbonaro-köpenyes alak látható, magyar dolmányban, térdig érő csizmában, övében fokossal és pisztollyal, a fején cilinderrel, amely zsebkendővel van átkötve. A cilinderhez árvalányhaj van erősítve. Sobri — *franciául* Karl Schubri 1837 január és május között erősen foglalkoztatta a párizsi lapokat, amelyek a bécsi forrásból származó híreket megtoldották és kiszínezték, úgy hogy valóságos legenda képződött a magyar betyár körül. Alakja összeszövődött a Schiller-i romantikus haramia-típussal (innen a «Karl» keresztnév); úgy emlegetik Sobrit, mint a gothai egyetem legjobb diákját, aki elbűvölő verseket ír, tökéletes világi és talpig gavallér. Több száz-tagú bandájával, hol Csehországban, hol Sziléziában, hol Magyarországon tűnik fel és minden alkalommal csúffá teszi a hatóságokat. Théophile

Gautier még 1838-ban is emlegeti. (*Hist. de l'art dramatique en France depuis vingt-cinq ans.* Paris, 1858, I. 142.)

A darab Gratz-ban játszódik, ahol egy fiatal francia diplomata Sobri maszkjában rémiti az átutazó hölgyeket.

V. ö. Baranyai Zoltán: *Pótlások a «Bibliographie française de la Hongrie»-hoz.* Magyar Könyvszemle, 1922.

32. VIAL ET MURET, Théodore: *L'Élève de Presbourg*, opéra-comique en un acte de feu Vial et M. Théodore Muret, musique de M. Luce. In 4°. É. n. 12 l. (Répertoire dramatique des auteurs contemporains.)

Színrekerült a Théâtre de l'Opéra-Comique-ban 1840 április 24-én. Ez az egyfelvonásos vígopera a húszéves Haydn-t mutatja be, amint szegényen és ismeretlenül szerencsét próbál Bécsben. Haydn a darab szerint Magyarországon született egyszerű parasztsorban és egy magyar földesúr taníttatta Pozsonyban Spielmann mesternél. Pozsony nagyon messze van Bécstől.

33. DUMAS, Alexandre: *Lorenzino*, drame en cinq actes et en prose, par —. Paris, Marchant (1842). Gr. in 8° 35 l. (*Magasin Théâtral*). A darab megjelent két sorozatban: *Théâtre d'Alexandre Dumas. Oeuvres nouvelles*... Paris, Passard 1846. 4 köt. in 8°, 4-ik kötetében és *Théâtre complet d'Alexandre Dumas*, Paris, Michel Lévy. 1863—1874, 15 köt. in 18°, 5-ik kötetében.

Színrekerült a Théâtre Français-ban 1842 február 24-én. A darab forrása ugyanaz, mint Musset *Lorenzacciójának* (v. ö. 21. sz.) és Georges Sand *Conspiration en 1537-jének* (v. ö. 55. sz.) a forrása, Varchi florenci krónikája. A Dumasnál Giomo és a magyar két különböző személy. A «magyar» (le Hongrois) kutyahúséggel ragaszkodik Medici Sándorhoz. A darab egyetlen élesen látó szereplője, akit nem téveszt meg Medici Lorenzo színlelése.

34. BÉRAUD, Antony ET HOSTEIN, Hippolyte: *Le Miracle des roses*, drame en seize tableaux par MM. —. Paris 1844. *Librairie théâtrale de l'Ambigu-Comique*. Gr. in 8°. 40 l.

Színrekerült a Théâtre de l'Ambigu-Comique-ban 1844 július 22-én. Szővevényes rémdrám, melyben Magyarországi Szent Erzsébet szerepe meglehetősen epizódikus. Magyar vonatkozása mindössze annyi, hogy a darabban többször említik Endre magyar királyt, Szent Erzsébet atyját. Szerzői közül Antony Béraud ismeretes, aki a huszas évek óta látta el a párisi színházakat melodrámákkal és vaudeville-ekkel.

35. CHATEAU-RENAUD: *Arva ou les Hongrois*. Symphonie dramatique en quatre parties paroles de M. —. Musique de Louis Lacombe. Paris, Vinchon-nyomda, 1850. In 8°. 22 l.

Bemutatták a Conservatoire-ban, 1850 március 26-án. A szimfonia sze-

replői Arva, magyar parasztlány, magyar katonák, akik a vitézi életet dicsérik és cigányok. Arva katonavőlegényét Ludwignak hívják.

V. ö. André Leval i. m.

36. OSTROWSKI, Christien: *Edvige ou la Pologne au moyen-âge*. Tragédie en cinq actes, en vers par —. Représentée le 16 juin 1850 au Théâtre de la Gaîté. Paris, *Librairie Théâtrale* 1850 in 12°.

A darabban Hedvig apját többször Nagy Lajosnak (Louis le Grand) nevezik. Hedvig meghatottan gondol vissza magyar hazájára. (II. felv. 4. jel.)

37. GAUTIER Théophile és SANT-LÉON: *Paquerette*. Ballet-pantomime en actes et 5 tableaux de MM — et — Musique de M. Benoist... Théâtre de l'Opéra 15 janvier 1851. Paris Ve Jonas 1851 in 8°. 24 l.

A darab ezenkívül megjelent Théophile Gautier színpadi műveinek három összkiadásban: *Théâtre Mystère. Comédies et ballets Paris*, 1872, 1877, 1882. In 18.

Az utolsó kép színhelye Újház, Magyarországon, a harmincéves háborúban. Magyar urak titokban elhatározzák, hogy legyilkolják a megszálló francia tiszteket. Az összeesküvést leleplezik.

V. ö. Baranyai Zoltán: Magyar Könyvszemle. 1918.

38. MAQUET, Auguste. *Le Hussard de Berchény*, drame en cinq actes. Par M. —. Librairie Internationale 1860 in fol. 47 l. (La France Dramatique.)

Színrekerült a Théâtre de la Gaîtében 1865 december 30-án. Auguste Maquet színpadi pályafutását a 40-es években kezdte és elsősorban id. Dumas Sándor regényeinek színtre alkalmazásáról nevezetes. E rendkívül szövevényes, romantikus melodráma tartalmi ismertetése oldalakat venne igénybe. Magyar vonatkozása egészen más természetű, mint amit a címe sejtet. A «Berchényhuszár» kifejezés, bár a Littré-féle nagy szótárban nem szerepel, úgylátszik, még a múlt század második felében is annyira közkeletű volt, hogy egy drámaíró darabcímül választhatta. A század első harmadában Berchényhuszárok sűrűn szerepeltek a huszárokról szóló vaudeville-ekben és a huszárcsínyek és huszárbravúrok megtestesítői voltak. Presztizsükhöz sajátos egyenruhájuk is hozzájárult. A Berchény-huszárezredet 1719-ben alapította Berchény László Ignác gróf, Berchény Miklós Franciaországba szakadt fia, a későbbi maréchal de France. Az ezred ma is fennáll: az első francia huszárezred.

Magyar nemes kisasszonyok egész Németországot végigjárják, hogy eleendő pénzt gyűjtsenek össze Mária Terézia unokáinak a Temple-ból való kiszabadítására. (A darab 1792-ben történik.) Egy millió frank áll rendelkezésükre. A darabnak két magyar beszélő szereplője van: Susanne de Manstein, egy óriási magyar uradalom örökösönje és Ulrich gróf, Mária Terézia katonája, a fiatal leány pártfogója. A kiszabadítási kísérletnek, amely végül teljes homályban marad, ők állanak az élén és legértékesebb segítő-társuk egy francia «Berchény-huszár».

39. [OSTROWSKI, Christien]. *Jean III. Sobieski* (deuxième partie). Le siège de Vienne. Drame en cinq actes, en vers Paris 1862 J. H. Truchy. In 8°. 135 l.

U. a. par —. U. o. A. Lemerre 1876. In 8°. 137 l.

Angolul: *The siege of Vienna*. A drama in five acts by Christien Ostrowski. Translated by Dawson. Paris imp. Symonds 1879. In 8°. 128 l. U. a. Translated by Mrs Lucia Duncan Pychowska. Paris, imp. Morris, 1879. 126 l.

Az első rész nem található sem a Journal de la Librairie-ben, sem a párisi könyvtárakban. A második rész színrekerült a Théâtre de la Porte Saint Martinban 1875 december 25-én és a szerző előszava szerint Turinban, Milánóban és Nápolyban. Gróf Christien Joseph Ostrowski az 1830-i lengyel szabadságharcban Bem ezredes, később tábornok oldalán küzdött s a szabadságharc leveretése után Belgiumba, később Franciaországba költözött, ahol irodalmi munkásságot folytatott. Miczkievicz Ádám barátja és francia fordítója.

A darab főszereplője Sélím-Ghéray, a krimi tatárok kánja, magyar renegát, igazi nevén Jean Zrini, Jean (sic) Zrininek, Magyarország megmentőjének és a kereszténység védelmezőjének a fia. Amint több ízben szóváteszi, Árpád egyenes leszármazottja, de a mellett szláv királyfi. Szenvedélyes magyar hazafi; végső elkeseredésében tért át a török hitre, miután az osztrákok atyját a vérpadra vitték és nővérét az őrületbe kergették. Páratlanul vitéz katoná; a silány Kara-Musztafa helyett ő a török hadsereg igazi mozgatója. Vele szemben a lengyelek a kereszténységet és Európát képviselik, de a szerző szószólója elkeseredettségével, kiábrándultságával és Ausztria elleni gyűlöletével Sélím, a renegát. A darabban sűrűn emlegetik Hunyadi János, Corvin Mátyás, Thököly és Jean Zrini neveit. Ostrowskinék elég bő, de zavaros ismeretei vannak Magyarországról. A magyart szláv népnek tartja és azt hiszi, hogy Magyarországon katolikusok és görög orthodoxok között voltak felekezeti ellentétek. A darab egyébként szokványos romantikus dráma Viktor Hugo modorában. Az előszó szerint többen kifogásolták Sélím vad és szertelen karakterét. Sélím szerepét Turinban E. Ristori, a híres tragika bátyja játszotta, állítólag igen nagy sikerrel.

40. BLOEME, Adolphe, abbé: *Sainte Elisabeth de Hongrie ou intérieur d'une famille princière au XIIIe siècle*, drame historique par l'abbé — Cassel, d'Hubert. É. n. [1869] XVI, 3, 51 l.

Fiatál zárdanővendékek számára írt vallásos darab. Magyar vonatkozása úgyszólván semmi. A gögös thüringiaiak megvetően nyilatkoznak Erzsébet magyar származásáról. A darabhoz Magyarországi Szent Erzsébet életének rövid történeti ismertetése van csatolva.

V. ö. André Leval i. m.

41. SAB, Jean: *La Reine Jeanne*. Drame historique inédit en trois journées précédé d'un prologue en deux tableaux. Par M —. Paris, E. Dentu, 1875. In 8°. 108 l.

Magyar vonatkozás csak a prologusban van, amely Endre király meg-
Magyar Könyvszemle. 1929. I—II. füzet. 6

gyilkolásáról szól. Endre tehetetlen, gyáva árnyékkirály. A darab sohasem került színre.

V. ö. Baranyai Zoltán: Magyar Könyvszemle. 1918.

42. SARDOU, Victorien: *L'Espionne*, comédie en 4 actes par —. In 4°. (Kiadó és év nélkül.) 771—815. (A *Je sais tout* 1906-i évfolyamában.)

A darab annak idején *Dora* címen került színre. Más kiadásáról nem tudunk.

Dora Victorien Sardou egyik legnépszerűbb darabja 1877 január 22-én került színre a Théâtre du Vaudeville-ben és azóta többször felújították, nevezetesen 1888-ban a Gymnase-ban és 1905-ben a Renaissanceban. Összesen mintegy négyszázszor került színre a párisi színpadokon. Londonban *Diplomacy* címen adták, a budapesti Nemzeti Színházban Huszár Imre fordításában 1877. május 18-án mutatták be, 1894-ig összesen 31-szer adták.

A darab magyar szereplője Michel Tekli fiatal politikus, akit Kossuth-párti meggyőződése miatt kitiltottak Ausztria területéről. Egyébként osztrák tábornok unokája; nagyapja Kossuth oldalán harcolt a szabadságharcban. Szerepe drámatechnikai okokból rendkívül fontos: Teklit Triestben az osztrák rendőrség elfogta és két hónapot az olmtüzi börtönben töltött. Minden jel arra vall, hogy egyik francia barátjának a menyasszonya jelentette föl az osztrák rendőrségnél és Tekli jóhiszeműen ad kifejezést ennek a gyanújának, annál is inkább, mert nem tudja, hogy a fiatal leányt milyen kapcsok fűzik a barátjához. Végül kiderül, hogy Dora ártatlan; a bűnös egy Zicka nevű állítólagos magyar grófnő, valójában angol kalandornő. A kritikák egybehangzó állítása szerint a nagy jelenet a két férfi között a darab csúcspontja.

V. ö. az egykorú magyar hírlapkritikákat. A magyar vonatkozást alig érintik.

43. DELACOUR, A. ET WILDER, Victor: *La Tzigane*, opéra-comique en trois actes et quatre tableaux. Paroles de MM. —. Musique de Johann Strauss. Paris, Q. Allouard, 1877, 3, 108 l.

Első felvonás díszlete. Síkság. Jobbra Tchara (magyar fogadó). Balra erdő, buja növényzet. A cselédek nevei: János, Marianka, Sándor. A darabnak, amely bécsi operett átdolgozása, mindössze ennyi magyar vonatkozása van.

V. ö. A. Leval i. m.

44. VITTEMENT: *Avez-vous vu le Hongrois?* Actualité monterelaise en 1 acte par M. —. Couplets de M. Lucien Meillet. Paris Moguet 1880. In 12°. 24 l.

Montereau városban színrekerült alkalmi darab. Egy Strobel nevű német szélhámos magyarnak adja ki magát és azt állítja, hogy óriási vagyont örökölt Magyarországon. A kereskedők elhalmozzák portékáikkal. Mielőtt kiderül a csalás, Strobel megszökik.

45. CLARETIE, Jules: *La Prince Zilah*, pièce en cinq actes par — représentée sur la scène du Théâtre du Gymnase Dramatique le 28 février 1885, Paris E. Dentu, 1885. In 8, 3, 142 l.

Ajánlás: A Madame Jane Hading. Prológus díszlete: Magyarországon. Ütközet estéje. 1849 január. Hóval borított fenyőfák alatt huszárok, honvédek (magyar nemzetőrök). A távolban a lemenő naptól vörös ég alatt kastély és folyó. Az első és második felvonás kozmopolita-díszletben játszódik. Harmadik felvonás: kis szalón, cigány izlés szerint bútorozva. Negyedik felvonás: Magyarországon. Festői terem, gazdagon bútorozva. Régi tölgyfabútorok. A falakon fegyverek.

Magyar szereplők: Zilah herceg, Várhely gróf, Menkó Mihály gróf, Tisza cigányleány (a prológusban), Marsa, az előbbi leánya (a darabban), Etelka, komorna, Nicklas, inas; két kutyanév: Ortog és Bundás.

Magyar szokás: «a házasulandó fiatal lányok a népünnepre magukkal viszik a fehérneműs ládájukat, szüleik odahajtják a nyáját, melyet hozományul kapnak. A lányok leülnek a ládájukra... A legények föl és alá sétálnak... Szemügyre veszik egymást. «Jónapot, Jana kisasszony!... Jónapot, Nicklas úr!» «Ha megtetszenek egymásnak, hop! Megtörtént!... Gyerünk! A legény magával tereli a juhokat.» (III. 5.) Magyar nóta refrainje: «*La tzigane est la plus charmante, la tzigane est la plus aimée.*» (III. 14.)

A főszereplők magyar emigráns főurak Párisban, nemzetközi társaságban, később Magyarországon. Csupa nemes, fenkölt jellem, Menko Mihály gróf kivételével, akit a szerelem vakká tett. Menko orosz nihilisták közé keveredik és jellemtelenül viseli magát volt kedvese iránt. A darab végén párban megölik. A női főszereplő, Marsa, egy cigánylány és egy orosz herceg törvénytelen gyermeke, később Zilah hercegnő. Az utolsó felvonásban gróf Ladany néven célzás történik gróf Andrassy Gyulára, a 48-as katonára, akiből konzervatív bécsi külügyminiszter lett. Erre valaki megjegyzi: «Talán csak a balekok mondhatják el magukról, hogy éltek. A többiek, akik mint Ladany, a miniszter, magukba temették illuzióik holttestét, valójában élő halottak.» (IV. 1.)

Marsa szerepét a Gymnase-ban Jane Hading játszotta, akiről Léon Daudet most megjelent emlékezéseiben (*Paris vécu*, Paris, Gallimard 1929) úgy nyilatkozik, mint Páris legszebb és legbájosabb színésznőjéről. A darab egyébként Jules Claretie hasonló című regényéből készült, *Le Prince Zilah*, roman parisien, Paris, Dentu, 1884. In 12 438 l. A regény óriási sikere (57 kiadás 1885-ig és egy újabb kiadás 1898-ban) érthetővé teszi a színpadi átdolgozást.

V. ö. André Leval: i. m.

46. LIORAT, Armand et FONTENY, Albert: *Les Noces improvisées*, opéra-comique en trois actes de MM. —. Musique de M. Francis Chassaigne. Bouffes Parisiens, 1886 február 13.

A darab főszereplője Rákóczi, egyszer házaló, másszor cigányzenész áruhában jelenik meg. Kedvesét, a szép Nadgy-t, a darab végén magyar királynővé koronázzák. A darab tendenciája erősen magyarbarát és osztrák-ellenes. «Dans le nouvel opéra-comique des Bouffes — írja egy színházi évkönyv — MM. Liorat et Fonteny nous conduisent en Hongrie. L'idée

n'est pas mauvaise. La Hongrie est assez à la mode en ce moment. Ceux d'entre nous qui ont fait partie de la députation de l'été précédent, ont encore dans les oreilles le son des *Eljen* enthousiastes... Et puis, la Hongrie, c'est Rakoczy et pour les Parisiens ce nom est magique; il évoque immédiatement le souvenir d'une marche qui leur ferait faire — à pied — le voyage de Paris à Buda-Pesth».

A darab harmincötösöz került színre; nyomtatásban nem jelent meg. V. ö. Noël et Stoullig: *Les Annales du théâtre et de la musique*. 12. köt. 377—380 l.

47. MANNHEIMER, Emile: *Szarolta*, drame lyrique hongrois en trois actes quatre tableaux et un ballet. Représenté pour la première fois à Milan, sur la scène du Théâtre Dal Verme le 20 septembre 1887. Nice impr. Malvano-Mignon, 1888. In 8°. 47 l.

Történik a magyar parasztlázadás idején 1514-ben. Szereplők: Thal, gonosz főúr; Szarolta, szép és erényes parasztleány; Giörgy, lázadó parasztleány; Szarolta kedvese.

48. BUSNACH, William et MAURENS, Georges: *Mathias Sandorf*, pièce à grand spectacle, en cinq actes et seize tableaux, tirée du roman de Jules Verne par —. Théâtre de l'Ambigu-Comique, 1887 november 26.

Magyar szereplők: Mathias Sandorf, Étienne Bathory, Ladislas Zathmar, Mme Bathory, la petite Réna Sandorf, le petit Pierre Bathory.

«Les aventures du noble Hongrois Mathias Sandorf prétaient au développement d'un caractère héroïque.» A darab negyvenszer került színre; nyomtatásban nem jelent meg.

V. ö. *Les Annales du théâtre et de la musique*. 13. köt. 319—322. l.

49. BURANI, Paul: *Orient-Express*, pièce à grand spectacle, mêlée de chant en quatre actes et douze tableaux, de M. —. Musique de M. Goudeon. Théâtre du Châtelet, 1890 július 12.

Az egyik kép «a kék Dunát» ábrázolja; egy másik a budapesti pályaudvart. A darab nem jelent meg nyomtatásban.

V. ö. *Les Annales du théâtre et de la musique*. 16. köt. 277. l.

50. MAGDELAINE (de la) J.: *Sainte Elisabeth de Hongrie ou le miracle des roses*. Pièce en cinq actes et six tableaux par —. Paris, J. Bricou 1892. In 12°. 70 l.

Műkedvelő fiatal leányok számára írt darab, amelyben Szent Erzsébeten kívül igen rokonszenves szerepet játszanak a magyar udvarhölgyek a gőgös németekkel ellentétben. Az udvarhölgyek nevei: Guta, Isenrude.

51. SCHNITZER, J.: *Le Baron Tzigane*, opéra-comique, en trois actes et quatre tableaux de —. Paroles françaises de Armand Lafrique. Musique de Joh. Strauss. O. Cranz, Bruxelles é. n. In 12°. 144 l.

Színrekerült a Théâtre des Folies Dramatique-ben 1895 december 20-án. Jókai regényéből készült bécsi operett átdolgozása. Száznál többször került színre. «Aimez-vous la valse? Tout est là... Ceux qui l'aiment, entendront avec plaisir cet opéra viennois — très viennois, ma foi!...

V. ö. *Les Annales du théâtre et de la musique*. 21. köt. 279. l.

52. SILVESTRE, Armand et MORAND, Eugène: *Kosaks!* pièce en cinq actes, de MM. —. Théâtre de la République, 1898 december 3.

Magyar szereplő: az erdélyi fejedelem követe. A darab 129-szer került színre; nyomtatásban nem jelent meg.

V. ö. *Les Annales du théâtre et de la musique*. 24. köt. 538. l.

53. HERMANT Abel: *Le Faubourg*. Comédie en quatre actes de M —. Vaudeville, 23 novembre 1899. In 4°. 32 l. [L'illustration, Supplément au N° 2951.]

Magyar szereplők: Comtesse Nandor-Eperjes, Margit, a leánya. Magyar személynevek: comte Nagi-Ardé, baron Pécs, comte Béla Féhervary. Magyarország operettország, ahol a férfiak naponta hatszor párbajoznak, de nem tudnak vívni és mértéktelenül gyávák. Margit a kilencvenes évek végén divatos, modern, emancipált leánytípus; nincs hazája, nincsenek előítéletei és a házasságban nem tudja megtalálni a boldogságot.

A darab férfi-főszerepét Lucien Guitry játszotta, az utóbbi évtizedek legnagyobb francia színésze.

V. ö. Baranyai Zoltán, Magyar Könyvszemle, 1922.

54. ROSTAND, Edmond: *L'Aiglon*, drame en six actes, en vers. Représenté pour la première fois au Théâtre Sarah-Bernhardt, le 15 mars 1900. Paris, Librairie Charpentier et Fasquelle, 1900. In 8°. 3, 262, 1 l.

Magyar szereplők az első előadás színlapján: Josika, Princesse Grazalkowitz. A nyomtatott szövegből Josika kimaradt.

55. SAND, Georges: *Une Conspiration en 1537*. Kézirata az Institut de France Chantilly-i gyűjteményében. Nyomtatásban a Revue de Paris 1921 december 15-i számában Paul Dimoff bevezetésével.

A darab tárgya és forrása ugyanaz, mint Musset Lorenzaccio-jáé. (V. ö. 28. sz.) Giomo — le Hongrois Georges Sandnál is egy személy. A magyar alak szerepe egészen epizodikus.

* * *

Jegyzet. Itt említünk meg két magyar vonatkozású mirákulumot, melyeknek szindarabjellege vitatható:

1. *Miracle de nostre dame de Berthe femme du roy Pepin q̄ ly fu changee et puis la retrouvua*. Paris, Crapelet, 1839. In 16°. [Publié par Francisque Michel.]

2. *Un Miracle de Nostre Dame, comment la fille du roy de Hongrie*

se copia la main pour ce que son pere la vouloit espouser, et un esturgon la garde VIj ans en sa mulete. [L. J. N. Monmergué et Francisque Michel: Théâtre français au moyen âge. Paris, H. Belage, 1839.

Bizonyára van magyar vonatkozása a következő bruxelles-i nyomtatvány-nak, amelyhez nem tudunk hozzáférni:

VERMEREN, M. F.: *Tragédie historique et triumpante de l'auguste Impératrice, Reine d'Hongrie (sic) et de Bobème.* Bruxelles, Nicolas Jacobs, 1753.

V. ö. Soleinne-katalogus, 2898. sz.

Nagy Frigyes tisztjéről, porosz alattvalóról szól és nem említi Magyarországot a következő, Baranyai Zoltán cikkében (Magyar Könyvszemle, 1922) szereplő színdarab.

GABIOT, Jean, Louis: *Le Baron de Trenck ou le prisonnier prussien, fait historique en un acte et en vers...* Paris, Cailleau, 1788.

A Larousse-féle nagyszótár 1867-i kiadása szerint Dorat *Adélaïde de Hongrie*-jával azonos tárgyú, tehát magyar vonatkozású a *Berthe et Pèpin* című háromfelvonásos vígopera, amely 1807-ben került színre az Opéra-Comique-ban és melynek zenéjét Deshayes írta. Szövegéhez nem tudunk hozzáférni.

Tévesen magyar vonatkozásúként szerepel André Leval idézett cikkében az alábbi két színdarab:

FAVART: *Solimán Second*, comédie en trois actes, en vers. Paris, Duchesne, MDCCLXII. In 8°. 102, 1, 10. l. és

COUSTELIN: *Marie-Thérèse*, tragédie en cinq actes et en vers. Par —. Paris, Dentu, 1817. In 8°. 72 l.

Utóbbinak Marie-Thérèse, XVI. Lajos francia király leánya a főszereplője. V. ö. Baranyai Zoltán: Magyar Könyvszemle 1922.

Baranyai Zoltán (Magyar Könyvszemle 1922) feltételesen magyar vonatkozásúnak tünteti fel

GALLET, Louis és BLOU, Edouard: *Le Chevalier Jean*, drame lyrique en 4 actes, poème de MM — et —, musique de Victorin Joncières...

Paris, C. Lévy, 1885, in 12°. 53 l.

című darabját, melynek Jean de Lorraine a főszereplője.

Mivel bibliográfiánkban a francia színházi közönség Magyarországról való ismereteit óhajtottuk összegyűjteni, mellőztük a Magyarországon előadott illetve megjelent francia nyelvű színdarabokat és nem vettük figyelembe Molnár Ferencnek négy és Lengyel Menyhértnek, Vajda Ernőnek, Orbók Attilának öt, Herczeg Ferencnek és Fodor Lászlónak egy-egy darabját, melyek minden magyar vonatkozás nélkül kerültek színre a párizsi színpadokon.

HEVESI ANDRÁS.